

משום דעברי אהאי קרא [דברים יז] "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד".

שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

ואילו אינהו — הדור אתו חזרו ובאו למצרים.

והוינן בה: היכי עביד הכי להתקין גזוזטרא בעזרה?

כי אתא, כאשר בא אלכסנדר מוקדון לשם, אשכחינהו מצאם בשעה דהוו קרו בספרא [דברים כח] "ישא ה' עליך גוי מרחוק".

והכתיב בבנין הבית [דברי הימים א כח] "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל". מלמד הכתוב שכל בנין המקדש צריך להיות אך ורק לפי הכתב הזה!

אמר: מכדי, הרי, ההוא גברא, עלי נאמר לבצע גזירה זאת, שהרי בעי למיתי ספינתא בעשרה יומי, רציתי לבוא בספינה בדרך שמהלכה עשרה ימים, דליה זיקא ונשבה רוח חזקה, ואתי ספינתא בחמשא יומי ובאה הספינה בחמשה ימים בלבד. ונס זה הוא לאות עבורי שאני הוא זה שצריך לבצע את העונש של בני אלכסנדריה.

אמר רב: קרא אשכחו, ודרוש.

נפל עלייהו, וקטלינהו.

דכתיב בזכריה [יב]: "וספרה הארץ על נב-א הריגת משיח בן יוסף במלחמת גוג ומגוג, משפחות משפחות לבר.

משפחת בית דוד לבר,

ונשיהם לבר". וכפי שיבואר להלן.

שנינו במשנה: במוצאי יום טוב.

אמרו: והלא דברים קל וחומר:

מאי תיקון גדול?

ומה לעתיד לבא — שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם — אמרה תורה אנשים לבר ונשים לבר.

אמר רבי אלעזר: באותה ששנינו בכרייתא: חלקה שטוחה היתה העזרה בראשונה. וחקיפה גזוזטרא, על ידי נתינת קורות בזיזים התקועים בכותל.

עכשיו, שעוסקין בשמחה, ויצר הרע שולט בהם — על אחת כמה וכמה.

והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה, ואנשים מלמטה.

ומבאר הגמרא את נבואת זכריה:

הא הספידא לעתיד — מאי עבידתיה?

תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש.

פליגי בה רבי דוסא ורבנן.

התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ לעזרה, בהר הבית ובחיל שסביב לעזרה, ואנשים מבפנים, בתוך "עזרת נשים".

חד אמר: על משיח בן יוסף שנתרג.

וחד אמר: על יצר הרע שנתרג.

ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו

בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף

שנהרג — היינו דכתיב [זכריה יב] "והביטו אלי את אשר דקרו, וספרו עליו כמספר אדם על בן היחיד".

אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג — וכי על הריגתו של האי, הספידא בעי למעבד?! הרי שמחה בעי למעבד!

ואמאי בכי?

כדרוש רבי יהודה: לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים.

צדיקים נדמה נראה להם יצר הרע כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה.

הללו בוכין, והללו בוכין.

צדיקין בוכין משום שנזכרים בצערם בשעה שנלחמו בו, ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה!

ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה!

ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם.

שנאמר [זכריה ח] "כה אמר ה' צבאות: כי כמו שיפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם — גם בעיני יפלא".

אמר רבי אסי: יצר הרע, בתחילה דומה לחוט דק ביותר של בוכיא, עכביש, ולבסוף, כשנמשך אדם אחריו, הרי הוא דומה בעוביו כעבותות העגלה, כחבל עבה שקושרים בו את הפרה למחרישה.

שנאמר [ישעיהו ה] "הוי מושכי העון בחבלי השוא, וכעבות העגלה הטאה".

תנו רבנן: משיח בן דוד, שעתידי להגלות במהרה בימינו — אומר לו הקדוש ברוך הוא: שאל ממני דבר ואתן לך.

שנאמר תהלים בן "אספרה אל חוק יקבע הדבר לחק ולזכרון שבני אתה, ואגלה לבריות כי אני היום — ילדתיך!

שאל ממני, ואתנה גוים נחלתך".

וכיון שראה משיח בן דוד את משיח בן יוסף שנהרג, אומר לפניו: רבנו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים.

אומר לו: חיים, עד שלא אמרת — כבר התנבא עליך דוד אביך שיהיו לך, ואינך צריך לבקשם.

שנאמר [תהלים כא] "חיים שאל ממך — נתתה לי".

דרש רבי עירא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לו ליצר הרע.

א. הקדוש ברוך הוא קראו רע, שנאמר [בראשית ח] כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

ב. משה קראו ערל, שנאמר [דברים י] ומלתם את ערלת לבבכם.

ג. דוד קראו טמא שנאמר [תהלים נא] לב טהור ברא לי אלהים.

מכלל דאיכא לב טמא, והיינו, כח שמושך לצד הרע.

ד. שלמה קראו שונא, שנאמר [משלי כה] אם רעב שנאך, אם תאב יצרך הרע להחטיאך — האכילהו לחם, הטריחו בכך שאתה תעסוק במלחמתה של תורה. ואם צמא הוא השקהו מים עסוק בתורה המשולה

"ועלה באשו ותעל צחנתו" — וכן מפני שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל [בלשון סגי נהור].

"כי הגדיל לעשות" — אמר אביו: ובתלמידי חכמים יותר מכולם.

כי הא, דאביו שמעיה שמע להחוא גברא דקאמר להחוא אתתא: נקדים נשכים בבוקר, וניזיל באורחא. ונצא ביחד לדרך.

אמר אביו: איזיל, אלך אני אחריהם ואפרשינהו מאיפורא. שהיה חושש שיבואו לידי עבירה כיון שהולכים לבדם.

אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. הלך אביו אחריהם שלש פרסאות בשדות, ולא אירע דבר.

כי הווי פרשי מחדדי, כאשר נפרדו והלכו כל אחד ואחת לדרך שונה, שמעינהו דקא אמרי: אורחיך רחיקא וצוותיך פסימא. דרך רחוקה מפרידה מעתה בינינו, ואילו היינו יכולים להמשיך וללכת בצוותא היה נעים לנו.

אמר אביו בלשון סגי נהור: אי מאן דסני לי חוה, אם השונא שלי [יצר הרע, דהיינו, אני עצמי] הייתי שם, לא חוה מצוי לאוקומיה נפשיה. לא הייתי מסוגל להעמיד עצמי ולהמנע מלחטוא באשה הזאת.

אזל, הלך אביו, תלא נפשיה ונשען בעיבורא דדשא, על בריח הדלת, כשהוא חושב ומצטער על כך שסתם אדם הוא במדריגה גבוהה ממנו.

אתא החוא פבא, ואמר לו: אין לך להצטער ולחשוב שאתה פחות ממנו. כי הא תנא

למים, כי בלימוד התורה שלך — גחלים אתה חותה בכך על ראשו.

ואז — ה' ישלם לך!"

אל תקרי "ישלם לך" אלא "ישלימנו לך". שה' יעזור לך שישלים עמך יצר הרע ולא ילחם נגדך להחטיאך.

ה. ישעיה קראו מבשול, שנאמר [ישעיהו נז] סולו סולו פנו דרך הרימו מבשול מדרך עמי.

ו. יחזקאל קראו אבן. שנאמר [יחזקאל לו] והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר.

ז. יואל קראו צפוני, הצפון נסתר בלב האדם, שנאמר [יואל ב] ואת הצפוני ארחיק מעליכם.

תנו רבנן: נאמר בנבואת יואל על העונש שיוטל על יצר הרע בעתיד:

"ואת הצפוני ארחיק מעליכם" — זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם.

"והרחתיו אל ארץ ציה ושממה" — למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן.

ועונשו הוא על:

"את פניו אל הים הקדמוני" — שנתן עיניו במקדש ראשון, והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

"וסופו אל הים האחרון" — שנתן עיניו במקדש שני, והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

ליה: כל הגדול מחבירו — יצרו גדול הימנו.

אמר רבי יצחק: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר [בראשית ו'] "רק

נב-ב רע, מתווספת רעתו כל היום.

אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו.

שנאמר [תהלים לז'] "צופה יצר הרע, הנקרא "רשע", בתמידות לצדיק. ומבקש להמיתו".

ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו — אינו יכול האדם לו, ליצר הרע, לנצחו בכוחות עצמו.

שנאמר [תהלים לז'] "ה' לא יעזבנו לצדיק בידו של יצר הרע. ולא ירשיענו לצדיק בהשפטו עם יצרו הרע".

תנא דבי רבי ישמעאל: אם פגע בך מנוול זה [יצר הרע] — משכהו לבית המדרש.

אם אבן הוא היצר הרע — הרי הוא נימוח בבית המדרש.

אם ברזל הוא — הרי הוא מתפוצץ שם.

והראיה מן הכתוב:

אם אבן הוא — נימוח, דכתיב [ישעיהו נה] "הוי כל צמא לכו למים". ואין מים אלא תורה, לפי שנמשלה התורה למים.

וכתיב [איוב יד] "אבנים — שחקו מים". ומוכח שיש בכח התורה, המשולה למים, לשחוק אבנים.

אם ברזל הוא — מתפוצץ, דכתיב [ירמיהו

כג] "הלא כה דברי כאש, נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע".

בשעה שהאש מפעפעת את הברזל ניתזים ממנו ניצוצות, כמו בשעת פיצוץ. ולכך נמשלה התורה, שהיא דבר ה'.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: יצר הרע, תחילה הוא מסיתו לאדם בעולם הזה, שיחטא. ואחר כך הוא בא ומעיד עליו לעולם הבא על חטאו.

שנאמר [משלי כט] "מי שהוא מפנק מנוער, מצעירותו, את יצרו הרע, למרות שיצר הרע אינו אלא עבדו, היות שיכול האדם למשול בו, אם ירצה.

אם הוא מפנקו ואינו רודה בו, הרי: ואחריתו, בסופו של דבר, אותו העבד — יהיה מנון! זה יהיה העד שיעיד נגדו בעולם הבא.

והראיה ש"מנון" משמעותו "עד" — שכן באטב"ח לפי סדר מנין האותיות [עין רש"י] של רבי חייא, קורין לסהדה — מנון.

רב הונא רמי הקשה סתירה, לכאורה, בין שני פסוקים, בענין יצר הרע:

כתיב [הושע ד] "כי רוח זנונים התעה [את עם ישראל], וזנו מתחת אלהיהם [שעשו להם]". ומשמע שהצלחתו של יצר הרע, הקרוי רוח זנונים, היתה רק בתורת טעות גרידא.

ומאידיך כתיב בפרק הבא שהיתה הצלחתו גמורה. שנאמר [הושע ה] "כי רוח זנונים בקרבם". שחדר בהם והיה כבר נטוע בלבם.

אלא שכך היא דרכו של היצר הרע: בתחילה